

Spolupráce zemí RVHP ve výzkumu a vývoji vojenské techniky

Plukovník ing. Josef Dvořáček

Tematicky chci navázat na článek plukovníka ing. Jaromíra Langra, CSc, a podplukovníka ing. Jana Juříčka „Hospodářská a vědeckotechnická spolupráce zemí Varšavské smlouvy“ z VM č. 6/1970.

Otázky mezinárodní spolupráce a koordinace ve výzkumu, vývoji a výrobě jsou v poslední době na denním pořádku a k jejich řešení je zaměřena řada mezinárodních jednání a různých setkání i nejvyšších státních a hospodářských činitelů. Chci proto čtenáře podrobněji informovat o mezinárodní spolupráci v oblasti vojenského technického výzkumu a vývoje a stručně o plnění přijatých úkolů.

Nejdříve chci podtrhnout význam plánu v socialistickém hospodářství, v němž má výzkum, vývoj a výroba vojenské techniky své místo. V letech tzv. obrodného procesu stoupenci pravice záměrně podceňovali a mohu říci potlačovali úlohu plánování v národním hospodářství, zejména pak ve výrobní sféře. Nyní je však úloha plánu jasná. Národohospodářský plán určuje a zabezpečuje hlavní proporce, tempo rozvoje a základní směry struktury socialistického národního hospodářství. Přitom se plánování oprávněně zaměřuje na koncentraci výrobně technické a zejména na rozvoj výzkumně technické základny. Už v těchto plánech se vytvářejí předpoklady pro účinnější využití mezinárodní spolupráce a dělby úkolů mezi zeměmi RVHP i přesto, že v jednotlivých socialistických zemích jsou odlišnosti, které vyplývají z jejich objektivních podmínek.

Také těchto odlišností a různé úrovně národního hospodářství socialistických zemí pravcové ekonomové v ČSSR zneužili k tomu, aby záměrně snižovali jak úlohu RVHP, tak i cíle a výsledky mezinárodní spolupráce mezi socialistickými zeměmi.

Plénium i výkonný výbor RVHP věnují na posledních jednáních plnou pozornost i své síly přípravě komplexního programu socialistické ekonomické integrace. Dávají přednost rozvoji integrace ve výrobní sféře a zejména kladou důraz na vědeckotechnický vývoj, který vytváří předpoklady a podmínky pro progresivní výrobu. Dosaďovací vzájemné styky socialistických zemí byly zaměřeny hlavně k řešení vnitřních úkolů hospodářské výstavby každé země. Propracovávaná integrace přináší nový významný aspekt, který spočívá v řešení společných národohospodářských úkolů a problémů socialistických zemí. Cílem komplexního programu socialistické integrace je vytvořit podmínky pro ekonomický rozvoj socialistických zemí při použití racionálních metod řízení hospodářství, pro dosažení nejvyšší vědeckotech-

nické úrovni a pro maximální zvýšení efektivity společenské výroby. Jinými slovy — socialistická integrace slučuje v sobě nejdůležitější prvky mezinárodní spolupráce, která má perspektivní význam.

Mezinárodní spolupráce v oblasti výzkumu a vývoje vojenské techniky je tedy svým způsobem jedním a ne bezvýznamným kamenem budované stavby socialistické integrace.

Základ rozvíjejících se styků mezi zeměmi socialistického tábora spočíval nejprve ve vědeckotechnické spolupráci, která se stala prvním z nástrojů pro zvyšování efektivity výzkumné vývojové činnosti a měla urychlit využívání v první řadě progresivních vědeckotechnických poznatků. Toto autoři článku správně podtrhli (VM č. 6/1970).

Cílem vědeckotechnické spolupráce v oblasti obrany je poskytovat nebo získat technickou pomoc (informaci) pro zabezpečování bojových schopností armád Varšavské smlouvy a to nejefektivnějším využíváním poznatků a zkušeností dosažených ve spojeneckých zemích na úseku výzkumu, vývoje, výroby, údržby a oprav vojenské techniky. Nejvýznamnější svým obsahem i objemem je spolupráce se Sovětským svazem. Zde je lépe hovořit o jednostranné technické pomoci naší armádě a čs. průmyslu. Daleko za SSSR se řadí ostatní země, s nimiž je technická pomoc buď vyrovnána, nebo v obráceném poměru tzn., že ČSSR sehrává roli v podstatě jednostranného poskytovatele žádané pomoci. Vzhledem k objemu VTS s těmito zeměmi lze je na základě výsledků roku 1969 uvést v tomto pořadí: NDR, MLR, PLR, BLR, RSR.

Přes nesporný přínos této spolupráce, nelze pomlčet o některých nedostatecích. Je to neodůvodněná duplicita jak ve výzkumu a vývoji vojenské techniky, tak i v její výrobě. To má za následek odmítnutí dohodnutých odběrů výrobků vojenské techniky. Tím se snižuje efektivita využívání výzkumné vývojových kapacit, dále se zmenšuje sériovost výroby a má to i další nepříznivé dopady. Vznikl tedy problém jak odstranit duplicitu a to již v prvních fázích pořizování nové vojenské techniky tj. v oblasti výzkumné vývojových prací.

Splnit tento úkol vzala na sebe v letech 1957—60 stálá komise RVHP pro obranný průmysl (KOP/RVHP), která v této činnosti dosáhla určitých úspěchů. Odstaňování nežádoucích duplicit — tj. mnohostranné koordinování výzkumu a vývoje vojenské techniky — vytvářelo předpoklady k dosažení účelné mezinárodní dělby práce mezi lidově demokratic-

kými zeměmi s přihlédnutím k jejich ekonomické úrovni, technické vyspělosti a k projednané a přijaté specializaci výroby. V té době KOP/RVHP neměla vytvořeny podmínky pro komplexní posuzování a koordinaci úkolů výzkumu a vývoje, proto doporučila, aby země si plány koordinovaly zatím dvoustanně.

ČSSR měla vzhledem ke svým vývojovým a výrobním kapacitám i zkušenostem v oblasti vojenské techniky o tuto dvoustannou koordinaci mimořádný zájem. Na základě doporučení KOP/RVHP ČSSR zahájila v r. 1961 jednání s **Polskou lidovou republikou**, která má obdobnou skladbu svého průmyslu. Na základě prvních jednání a vyjasnění koncepce této spolupráce konečným jejím cílem mělo být vypracování společného čs.-polského plánu technického rozvoje vojenské techniky. Již v prvním údobí jsme dosáhli určitých úspěchů. Šlo hlavně o vyřazení některých duplicitních úkolů z čs. i polského plánu technického rozvoje. Pak jsme přistoupili k vypracování návrhu společného čs.-polského plánu technického rozvoje vojenské techniky na léta 1963—65. Měli jsme dosáhnout optimálního využití současného i budoucího vědeckovýzkumného a výrobního potenciálu vojenské techniky v obou zemích.

Největší počet řešených úkolů byl mezi ČSSR a PLR projednáván v r. 1963, v r. 1964 jejich počet již znatelně poklesl a v r. 1965 to bylo již jen 50 % výzkumné vývojových úkolů ve srovnání s rokem 1963. Ke spolupráci byla vybírána závažná a perspektivní témata z plánu technického rozvoje.

U tzv. nosných programů jsme však nedosáhli dohody, jako např. u vývoje cvičných vojenských letadel. ČSSR vyvíjela L-29 s turboreaktivním motorem s tahem 900 kg a PLR vyvíjela svůj cvičný letoun TC-11 s reaktivním motorem a tahu 1 000 kg (bez ohledu na zahájená jednání). Proto také výsledky společného plánu neodpovídaly původnímu záměru. Efektivnost této spolupráce byla snížena tím, že nebyly dodrženy základní podmínky koordinace tj. nezavedení do výzbroje svých armád nové vojenské techniky, která podle společného plánu byla vyvinuta a připravena do výroby. K této nepříznivé situaci došlo proto, že současně nebo v rámci společného plánu výzkumu a vývoje nebyla uzavírána smlouva o specializaci výroby a dodávkách. Tak ČSSR nepřistoupila např. na dodávky polského výsadkového člunu CYTRUS a elektroagregátů typu PAB a PLR odmítla z ČSSR odebrat zařízení nosné telefonie NOSIC—b a nosné geografie NOTES—b. Je vidět, že tato dvoustanná koordinace vý-

zkumných a vývojových prací mezi ČSSR a PLR v této době neuspěla, neboť nebylo ve společném plánu dosaženo vazby plánu rozvoje vojenské techniky s plánem její výroby a dodávek. Bez řešení tohoto problému jsme nemohli dosáhnout efektivnosti koordinovaného výzkumu a vývoje vojenské techniky a proto jsme od další spolupráce v tomto směru upustili. V rámci této dohody došlo k výrobě obrněného transportéru SKOT čs. konstrukce, podle předané dokumentace. I při obdobné formě spolupráce by měla být řešena úhrada vynaložených vývojových nákladů.

Sousedství Německé demokratické republiky a ČSSR, podobné přírodní a ekonomické podmínky vytvořily příznivé předpoklady pro hospodářskou a vědeckotechnickou spolupráci obou zemí. Tak oblast strojírenství a chemie se staly po roce 1960 rozhodujícími faktory v čs.-německých vztazích ve speciální oblasti. Proto NDR je druhou zemí, s níž ČSSR navázala v r. 1965 spolupráci také v oblasti výzkumu a vývoje nové vojenské techniky. Obě země od počátku vycházely z přijaté zásady, aby úspěšné výsledky ve výzkumu a vývoji sloužily k dohodnutí specializace výroby a ke vzájemným dodávkám. Vzhledem k zaměření průmyslu NDR, který není soustředěn na základní výroby vojenské techniky, můžeme konstatovat, že taková specializace mezi ČSSR a NDR se může výhodně doplňovat.

Zásadní princip — dohoda o specializaci a dodávkách — vládní orgány schválily v r. 1966 (v Zásadách spolupráce mezi ČSSR a NDR v oblasti vývoje nových prostředků vojenské techniky). Obě strany shodně zdůraznily skutečnost, že má-li být spolupráce pro obě armády efektivní, je třeba pozornost plně soustředit již do první fáze řešení a přípravy nové vojenské techniky — tj. se spoluprací začít již při vypracovávání vojenských technicko-ekonomických rozborů (VTER), kdy můžeme bez velkých finančních ztrát příznivě ovlivňovat i takticko-ekonomické parametry. Tento moment byl také jedním z důvodů, aby vedením dvoustranné dočasné pracovní skupiny v ČSSR i v NDR byli pověřeni představitelé obou armád. Členy pracovní skupiny pro komplexnost řešení jsou zástupci plánovacích orgánů, průmyslu a zahraničního obchodu.

Tak již v r. 1965 byla zahájena vzájemná spolupráce v oblasti výzkumně vývojových prací, kterou v současné době prohlubujeme.

Počet témat v r. 1965 odpovídal oboustrannému zájmu o koordinaci a součinnosti ve výzkumně vývojových pracích v oblasti vojenské techniky. V roce 1967

NDR projevila zájem o čs. úkoly a tak se počet projednávaných úkolů v tomto roce zvýšil o polovinu. V dalších letech jejich počet opět klesl v důsledku snahy o spolupráci při závažnějších úkolech, avšak vedoucích ke konkrétním výsledkům.

Nejčastěji jsou k vybraným úkolům poskytovány technické informace obsahující zpravidla takticko-technické parametry nebo alespoň základní technická data, údaje o stavu prací apod. Nestačí-li získaná informace pro návrhy dalších opatření, jsou k některým úkolům poskytovány konzultace. Jejich cílem je posoudit možnost a účelnost navrhované spolupráce. Pokročily-li výzkumné a vývojové práce tak daleko, že jsou již zhotoveny prototypy nebo vzorky příslušné techniky, podle požadavků je odzkoušíme a předáme za úhradu prostřednictvím zahraničního obchodu.

Ne všechny vybrané a dohodnuté úkoly vedly ke konkrétním efektům. Přesto některé byly úspěšně zakončeny. Tak např. orgány speciálního zahraničního obchodu uzavřely kontrakt na dodávku chemického granátu, který byl u nás vyvinut a vyráběn. Také protipěchotní mina byla u nás zkonstruována, odzkoušena a dokumentace pro výrobu předána do NDR. Při těchto úspěšných úkolech byla spolupráce příslušných resortů — MNO, průmyslu a zahraničního obchodu — obou zemí operativní a uskutečňována se vzájemným pochopením. Zkušenosti ukázaly, že tento způsob spolupráce se osvědčil. Přispívá ke kvalitnímu technickému řešení, zabraňuje nežádoucímu časovému zpoždění a prohlubuje výhodnost přímé spolupráce zúčastněných partnerů. V obou případech šlo jednoznačně o úkoly řešené jednou zemí pro potřeby druhé země, čímž se mnohá jednání usnadnila, protože měla formu: zákazník (NDR) — dodavatel (ČSSR).

U některých úkolů, které jsou v různých stadiích řešení, nelze ještě spolupráci konkrétně vymezit a dohodnout. Jako např. v oblasti osobní dozimetrie, v laserové technice, u záchranného dýchacího přístroje, u leteckých meteorologických radiosond, u terénních nákladních automobilů, u modernizace středních tanků apod.

Po určitých úspěších prohlubujeme spolupráci i na vybraných úkolech vojenské techniky, jejíž výzkum a vývoj plánujeme v letech 1971—75.

Maďarská lidová republika je další zemí, s níž ČSSR navázala spolupráci tohoto druhu. Vzhledem k tomu, že MLR má těžiště obranného průmyslu v elektronice

ce, spolupráce ve výzkumu a vývoji vojenské techniky vyhovuje — zejména v oblasti radiotechnických zařízení.

První jednání proběhlo již v r. 1964, kde byla dohodnuta spolupráce při vývoji a výrobě radioreléové stanice s operačně taktickým stupněm řízení (ČSSR), dvánáctikanálového nosného zařízení (MLR) a šestikanálového nosného zařízení (MLR). Cílem dohodnuté spolupráce je zabezpečit obě armády vzájemnými dodávkami zařízení vyvinutého a vyráběného o obou zemích podle přijaté delimitace, případně tato zařízení dodávat dalším zemím. Tato spolupráce je i ekonomicky výhodná a je dobrým příkladem mezinárodní socialistické dělby práce v oblasti vojenské techniky. Podtrhuji, že na úspěšných výsledcích se podíleli v první řadě čs. a maďarští vývojoví pracovníci, kteří úzce spolupracují s vojenskými odborníky a díky pracovníkům zahraničního obchodu podařilo se překonat nejasnosti a nesnáze cenového rázu. Právě takové formy spolupráce chceme a budeme podporovat.

Od r. 1969 zkoumáme možnost, jak využít automatizovaný 30mm kanón, který vyvíjí čs. průmysl, pro vyzbrojení malého obrněného transportéru v MLR.

Československo-maďarská spolupráce probíhá v podstatě podle stejných zásad a obdobně jako s NDR. Zde také období 1967—68 zaznamenalo více jak trojnásobný růst počtu projednávaných témat a rok 1969 se podle získaných zkušeností také vyznačuje opět snížením počtu témat.

O rozvíjení této spolupráce je v obou zemích plný zájem a hledáme možnosti ku zvýšení její efektivity. Letos projednááme možnost spolupráce na úkolech, které mají být zahrnuty do perspektiv-

ního plánu technického rozvoje na příští pětiletku 1971—75.

S Bulharskou lidovou republikou jsme zahájili jednání již v r. 1966 (na její podnět). Přijali jsme zásady pro čs.-bulharskou spolupráci v oblasti výzkumu a vývoje vojenské techniky. Principy spolupráce jsou obdobné jako s NDR a MLR. Cílem je vyhnout se zbytečným duplicitám, zvýšit efektivnost výzkumně vývojových úkolů, dosáhnout delimitaci těchto úkolů, na nichž každá země bude pracovat ve společném zájmu a konečně spolupracovat na úkolech, které řešitelská země nemůže sama vyřešit.

V duchu této dohody byly vybrány úkoly výzkumu a vývoje na léta 1967—70, u nichž se spolupráce v podstatě soustředila na předání technických informací a umožnění konzultací. Bylo tomu tak proto, že BLR začala úspěšně rozvíjet výzkumně vývojovou základnu pro vojenskou techniku úměrně růstu svého průmyslového potenciálu.

Rozsah spolupráce s BLR je nižší než s NDR a MLR. Počet vybraných témat odpovídá nejen dvoustrannému zájmu, ale i možnostem spolupráce, která však ještě nedospěla ke konkrétnímu efektu.

Zůstala dosud u vzájemného informování o některých bytí i perspektivních úkolech, které řeší jak ČSSR, tak BLR. Proto v čs.-bulharské pracovní skupině od roku 1968 zdůrazňujeme tendence vyhledat konkrétnější formy spolupráce, abychom dosáhli žádoucích příznivých výsledků. Je nesporné, že předané informace a poskytnuté konzultace přispívají nejen k hlubší vzájemné informovanosti odborníků v obou zemích, ale vytvářejí i předpoklady pro další úspěšnou spolupráci.

Na závěr chci podtrhnout hlavně účelnost a perspektivu mezinárodní dělby práce i v oblasti vojenské techniky. Ve stručné informaci jsem ukázal na několika příkladech, že tato spolupráce může mít i výhodný ekonomický efekt pro čs. národní hospodářství. Při prohlubování mezinárodní socialistické spolupráce v oblasti vojenské techniky bude třeba dořešit některé vážné problémy jako např. stanovení jednotných takticko-technických požadavků, unifikace, důsledně respektovat specializace atd. Pak budou vytvořeny podmínky pro mnohostrannou koordinaci v rámci RVHP. Jaký to bude mít význam pro zvýšení bojové schopnosti zainteresovaných armád Varšavské smlouvy ukáží budoucí léta.